

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ДРЖАВЕН ЗАВОД ЗА СТАТИСТИКА

**Политика за пристап до анонимизирани микроподатоци за
научно - истражувачки цели**

ноември , 2016

Вовед

Прашањето за пристапот до анонимизирани микроподатоци (анонимизирани микроподатоци значи индивидуални статистички податоци кои се изменети со цел да се минимизира, во согласност со тековните најдобри практики, ризикот за идентификација на статистичките единици на коишто се однесуваат) за научно-истражувачки цели е голем предизвик на националните заводи за статистика. Поради тоа, потребно е да се направи рамнотежа помеѓу заштитата на доверливоста и зголемената употреба на анонимизирани микроподатоци. За постигнување на оваа рамнотежа неизбежно е да се комбинираат различни мерки и активности кои се потребни да опфатат повеќе аспекти и тоа: законски, технички, административни и методолошки.

Во Државниот завод за статистика (во понатамошниот текст: Завод), заштитата на податоците прибрани за статистички цели е гарантирана со Законот за државната статистика.

Во однос на дефинициите за научно-истражувачката работа, оваа Политика се заснова и на одредбите од Законот за научно-истражувачката дејност („Службен весник на Република Македонија“ бр.46/08, 103/2008, 24/2011, 80/2012, 24/2013, 147/2013, 41/2014, 145/2015, 154/2015, 30/2016 и 53/2016), употребени во овој Закон :

- „Научно - истражувачка дејност“ ги опфаќа фундаменталните и применетите истражувања чии резултати содржат изворност/оригиналност, а се насочени кон проширување и унапредување на дејноста и на вкупните знаења;
- „Истражувач“ е физичко лице кое врши научно - истражувачка дејност и научни истражувања во субјектите на научно - истражувачката дејност;
- „Раководител на проект“ е истражувач кој раководи со научно – истражувачки проекти;
- „Самостоен истражувач“ е физичко лице кое самостојно врши научно – истражувачка дејност во согласност со Законот за научно-истражувачка дејност.

Во согласност со Законот, под поимот „научно-истражувачка заедница“ се подразбираат истражувачи, самостојни истражувачи, како и субјекти кои вршат научно-истражувачка дејност и се регистрирани во Регистарот на

субјекти за вршење на научно-истражувачка дејност. За следење на научно-истражувачката дејност во Република Македонија, Министерството за образование обезбедува услови за формирање и обезбедување на бази на податоци за научно-истражувачки установи и бази на податоци за научните истражувачи и соработници.

Целта на документот е да ја дефинира политиката за пристап до анонимизирани микроподатоци и потребата да се дефинира пристапот. Политиката за пристап до анонимизирани микроподатоци за научно-истражувачки цели нема за цел да го ограничи пристапот, туку напротив, да ја поедностави постапката за пристап за „научно-истражувачка заедница“ со цел да се воспостават јасни и транспарентни процедури.

Терминот анонимизирани микроподатоци се однесува на индивидуални податоци без идентификациски податоци за извештајната единица, без можност за директна или индиректна идентификација. Може да се работи за податоци кои се прибрани од Заводот или, пак, се добиени од административни извори според посебно утврдени процедури.

1. Основни принципи

Еден од фундаменталните принципи на официјалната статистика, дефиниран од Обединетите нации (ОН), се однесува на статистичката доверливост и гласи:

„Индивидуалните податоци прибрани од статистичките организации заради статистичка компилација, без оглед дали се однесуваат на лица или легални субјекти, се строго доверливи и се користат исклучиво за статистички цели“.

Правилата за пристап до податоците мора да бидат конзистентни со овој фундаментален принцип, но треба да се земат предвид и следните принципи кога станува збор за заштитата на податоците.

Принцип 1

Податоци кои се прибрани за потребите на официјалната статистика може да се користат за научно-истражувачки цели доколку не е загрозувана

нивната директна или индиректна идентификација, т.е. откривањето на индивидуалноста на податокот.

Принцип 2

Анонимизираните микроподатоци може да бидат достапни само за статистички цели.

Принцип 3

Обезбедувањето на анонимизирани микроподатоци треба да биде конзистентно со регулатива која обезбедува заштита на доверливоста на дадените податоци.

Принцип 4

Процедурите за пристап до анонимизирани микроподатоци на истражувачите, како и правилата за нивно користење, треба да бидат транспарентни и јавно достапни.

2. Потребни на научно - истражувачката заедница

Заводот е свесен за значењето што го има поддршката на научно-истражувачката заедница и додадената вредност за прибраните и обработените податоци преку нивно ефективно користење за истражувачки цели.

Се работи за јавен интерес кога деталните анализи базирани на анонимизирани микроподатоци се достапни за оние кои носат одлуки, а со тоа и за целокупната јавност. Интересот на Заводот во давањето на анонимизирани микроподатоци се огледа во тоа што повратната спрега од анализите може значајно да придонесе во подобрувањето на квалитетот на статистичките податоци.

Давањето на анонимизирани микроподатоци за цели кои не се статистички, како на пример, административни, законски или даночни цели, или за верификација на статистичката единица која би се употребила против неа, е најстрого забрането.

Давањето пристап до анонимизирани микроподатоци во овој случај не е во спротивност со шестиот фундаментален принцип на ОН. Во спротивно, за да одговори на својата задача, научно-истражувачката заедница може да почне

да се занимава со сопствено прибирање на податоци што од една страна е дополнителен трошок и зголемен товар за извештајните единици, а од друга страна, така собраните податоци се најчесто со послаб квалитет. Во овој контекст, предноста на давањето пристап до анонимизирани микроподатоци е повеќекратна:

- намалени трошоци и обем на работа поради отсуството на повеќекратно прибирање на податоците,
- намалено оптоварување на извештајните единици,
- обезбедување на креаторите на политики со квалитетни и навремени податоци.

Во врска со регулативата спомената во Принцип 3, заради заштита на доверливите податоци, пристап до анонимизирани микроподатоци може да се даде само врз основа на претходно утврдените правила и законски акти. Тие мора да бидат надолнети со технички и административни мерки кои ќе ги заштитат податоците од разоткривање.

Принцип 4 треба да ја зајакне доверба во јавноста дека податоците се третираат соодветно и дека одлуката за нивната достапност е базирана на однапред утврдени правила во согласност со законската регулатива. Само Заводот може да одлучи дали и кому ќе му бидат дадени анонимизираните микроподатоци, но одлуката мора да биде во согласност со Политиката за пристап до доверливи податоци и *Правилникот за процедури и мерки за заштита на податоците прибрани преку Програмата за статистички истражувања на Заводот* (интерен документ).

3. Потребни влезни елементи (инпут) за одобрување на пристап

Пристапот до анонимизирани микроподатоци е дозволен само за научно-истражувачки цели и за креирање на политики, но секој случај поединечно се разгледува од страна на Комитетот за статистика доверливост во Заводот. За да се донесе одлука, потребно е барањето да содржи доволно детали и тоа:

- Целта и очекуваниот резултат на научно-истражувачката работа,
- Доволно информации за лицето кое бара пристап до податоците,
- Детали во врска со аналитичките алатки кои ќе се користат, како и софтверот што ќе се користи,

- Барањето мора да покаже дека навистина не постојат други извори освен податоците во Заводот,
- Начинот и времето на презентацијата и дисеминацијата на резултатите од научно-истражувачката работа,
- Доказ дека за барателот на анонимизираните микроподатоци е регистриран домашен истражувач, а за истражувачите од странски земји, еквивалентен документ како за домашните истражувачи.

Одлуката за давање пристап до анонимизирани микроподатоци ја носи директорот на Заводот, а врз основа на мислењето добиено од Комитет за статистичка доверливост. При давањето пристап до податоците, секогаш треба да се земе предвид и нивниот квалитет. Податоци кои на агрегирано ниво даваат релевантна информација, на пониско или на индивидуално ниво може да имаат незадоволителен квалитет.

Исто така, во согласност со правилата, Заводот мора да има увид во научно-истражувачкиот резултат базиран на дозволеният пристап до анонимизираните микроподатоци, т.е. да нема разоткривање на податоците на агрегирано ниво или несоодветно толкување на влезните статистички податоци.

4. Комитет за статистичка доверливост

Комитетот за статистичката доверливост во Заводот е воспоставен како советодавно тело на директорот на Заводот. Комитетот ги има следните задачи:

- следење на еволуцијата на правилата за пристап до анонимизираните микроподатоци во рамките на Европскиот статистички систем,
- да ги утврдува и по потреба да ги ревидира процедурите за пристап до анонимизираните микроподатоци,
- да пропишува стандардни обрасци за барање пристап до анонимизирани микроподатоци,
- да ги разгледува сите барања за анонимизирани микроподатоци и да подготвува мислење кое го доставува до директорот на Заводот,
- да разгледува специфични ситуации и да го советува директорот во случаи кои не се опфатени со општите правила за статистичка доверливост,
- да ја следи еволуцијата на правилата за пристап до анонимизирани микроподатоци,

- да се грижи за имплементација на процедурите и мерките за заштита на доверливоста на статистичките податоци,
- да ги следи регулативите и развојот во областа на воспоставување на безбедна соба за пристап до анонимизирани микроподатоци за истражувачки цели,
- да подготвува годишен извештај во врска со користењето на анонимизирани микроподатоци и да го достави до директорот на Заводот.

Членовите на Комитетот ги назначува директорот на Заводот.

5. Правила и процедури за заштита на податоците

Достапните бази со анонимизирани микроподатоци треба да бидат конструирани така што веројатноста за идентификација на единките да е екстремно ниска, односно невозможна. Треба да се преземат сите можни мерки за заштита од разоткривање.

- Ќе бидат дадени само податоците за статистичките единици кои се од интерес за научно-истражувачката работа.
- Ќе бидат дадени само варијаблите кои се неопходни. Во врска со варијаблите (класификации и мерки), Заводот ќе зема предвид кое ниво на детали е потребно.
- Посебни правила за доверливост, различни од случај до случај, се применуваат на комплексни дата-сетови, во случај кога се линкувани повеќе дата-сетови.
- За некои варијабли каде што веројатноста за разоткривање е поголема, треба да се определи максималното ниво на детали кои може да се дадат.
- Директните идентификации, т.е. идентификациските податоци, мора да се отстранат од дата-сетовите.

Давањето пристап до анонимизираните микроподатоци истовремено подразбира давање пристап и до потребните метаподатоци кои овозможуваат ефективно користење на податоците. Тука спаѓаат кодни листи, опфат и задолжително информација за квалитетот на податоците (како неодзив, грешка од примерок и сл.).

6. Истражувачки анонимизирани микроподатоци

Истражувачките анонимизирани микроподатоци се единечни записи кои не содржат директни идентификатори и идентификации, но се работи за чувствителни податоци и постои значаен ризик за разоткривање преку индиректна идентификација, доколку се вкрстат со некои други податоци. Пристапот до овие податоци е многу порестриктивен и е ограничен на:

- лица кои се регистрирани истражувачи,
- лица кои се вработени во научно-истражувачки институции и се избрани во научно звање.

Регистрираните корисници мора да потпишат договор и изјава за доверливост, а користењето на податоците е можно само во заштитена безбедна просторија на Заводот, на персонален компјутер на кој се оневозможени преносните медиуми, интернет-конекција и мобилен телефон.

7. Обврски на научно - истражувачката заедница

- Во случај кога резултатите од научно - истражувачката работа се публикуваат јавно, задолжително треба да се достави копија до Заводот. Во случај да не служат за публикување, барањето треба да содржи експлицитна информација за целта на обработката.
- Анонимизираните микроподатоци чие користење е одобрено за една цел, не смеат да се користат за друга цел, без претходно добиена согласност од Заводот.
- Секое лице/институција кое добива пристап до анонимизираните микроподатоци треба да потпише изјава за заштита на тајноста на податоците.
- Лицето/институцијата која добила пристап до анонимизираните микроподатоци не смее да ги пренесе правата на користење на друго лице/институција.

8. Регистрација на истражувачите

Секој истражувач кој е заинтересиран за добивање пристап до анонимизирани микроподатоци за потребите на научно истражувачка работа, треба да поднесе

барање до Заводот и тоа да биде одобрено од страна на директорот на Заводот. Одобрените истражувачи кои користеле анонимизирани микроподатоци во Заводот се регистрираат и на тој начин се влучуваат во листата на потенцијални корисници на податоци.

Регистрирањето се базира на опишаната научно-истражувачка работа и докажаните компетенции на истражувачот од областа на статистиката, бидејќи пристапот до податоците се дава само за статистички цели.

Регистарот на истражувачи треба да е дел од метабазата која се креира за управување со пристапот до анонимизирани микроподатоци. За управување со пристапот до анонимизираните микроподатоци се креира посебна база која може да биде и дел од централната метабаза.

9. Меѓународни организации

Заводот има обврски за доставување на анонимизирани микроподатоци на меѓународните организации како Евростат, OECD, UN/ECE и други со кои Република Македонија соработува и е членка.

Ова доставување секогаш е базирано на владини договори со меѓународните организации, како и на други меѓународни договори. Овие доставувања на анонимизирани микроподатоци не се теми кои ги разгледува Комитетот за статистичка доверливост.

10. За регулативата

Пристапот до анонимизирани микроподатоци мора да биде поддржан со соодветна регулатива која јасно определува кои се законските ограничувања и која ќе обезбеди конзистентност во начинот како се третираат барањата од истражувачите, а истовремено ќе бидат и основа за справување со прекршителите. Регулативата ги покрива следните аспекти:

- што е дозволено и за кои намени,
- условите за давање податоци,
- последиците од прекршувањето на правилата (дури и обидот за разоткривање на податоците, се смета за прекршување на правилата).

Практичната примена на утврдената Политика за пристап до анонимизирани микроподатоци ќе биде поддржана и со соодветни правилници, упатства и процедури.

10.1 Регулатива

1. Закон за државната статистика („Сл.весник на РМ“ бр 54/1997, 21/2007, 51/2011, 104/2013 , 42/2014 и 192/2015 и 27/16)
2. Регулатива (ЕУ) 2015/579 од 29.04.2015 на Европскиот парламент и Советот
3. Закон за научно-истражувачката дејност („Сл.весник на РМ“ бр.46/08, 103/2008, 24/2011, 80/2012, 24/2013, 147/2013, 41/2014, 145/2015, 154/2015, 30/2016 и 53/2016)

10.2 Други документи (упатства, правилници, процедури)

1. Формулар за барање пристап до анонимизирани микроподатоци
2. Изјава за доверливост
3. Опис на проектот и информации за корисникот на податоците
4. Договор за одобрување на пристап до анонимизирани микроподатоци
5. Правила за организација на работата во заштитената безбедна соба
6. Упатство за управување со барања на корисници за пристап до анонимизирани микроподатоци
7. Правилник за процедурите и мерките за заштита на податоците прибрани со Програмата за статистички истражувања во ДЗС

Д и р е к т о р
Лидија Костовска